

**МУЗЕЙНІ КОЛЕКЦІЇ ГРЕЦІЇ
У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ
В ХІХ–ХХІ СТ.: «МАРМУРИ ПАРФЕНОНА»**

Богдана Ставнюк

**MUSEUM COLLECTIONS OF GREECE
IN INTERNATIONAL RELATIONS
IN THE 19th – 21st CENTURIES:
«THE PARTHENON MARBLES»**

Bohdana Stavniuk

The article is based on a report presented on March 22, 2024 at the All-Ukrainian Scientific Conference «History of International Relations of the 19th–21st Centuries» (to the 190th anniversary of the Taras Shevchenko National University of Kyiv and the 100th anniversary of the birth of Doctor of Historical Sciences, Professor Anatolii Kostiantynovich Martynenko). The idea and key theses were formulated during studies at the Ioannis Kapodistrias National University of Athens under the FIESPA program (2023) and within the framework of academic mobility at the same university (2024), which became possible thanks to the assistance of Dr. N. Lavidas.

***The relevance** of the topic is determined by the problem of preserving, transferring and returning historical and cultural heritage in the modern system of international relations. The Parthenon Marbles could become a precedent for resolving similar cases in international practice.*

***Purpose.** The purpose of this article is to clarify the historical and political circumstances of the movement of the Parthenon Marbles, analyze the evolution of the debate on their return, and identify the significance of this case for contemporary Greco-British relations, as well as understanding the role of cultural heritage as a factor in international diplomacy.*

***Results.** The paper is based on a historiographical method that allows us to explore some interpretations of the conflict surrounding the Parthenon Marbles as a disputed good that pits one of the world's superpowers, Great Britain, against a country that considers itself a cultural superpower, Greece. It has been noted that the Parthenon is often perceived as the most important symbol of modern Greek national identity. It is argued that the conflict over the «Elgin Marbles» (or «Parthenon Marbles») is evident in the very name. The first of them focuses on the person thanks to whom the marbles ended up in the British Museum, the second emphasizes their origin and reminds of the need to return the collection to Athens. The key changes in the status of the Parthenon from its construction to Lord Elgin's tenure have been identified. It has been revealed that the legitimacy of the grounds for the relocation of the Parthenon Marbles is now seriously questioned: the ferman, traditionally used as an argument in the debate, has not been found in the Ottoman archives. The intellectual atmosphere in which the discussions regarding the «Parthenon Marbles» unfolded is explored, and the role of Lord Byron in this discussion, as well as other notable figures of the 19th – 20th centuries, is noted. The role of Melina Mercouri, as well as other state and public figures of modern Greece and the international community, in the struggle for the reunification of the «Parthenon Marbles» is particularly emphasized.*

***Conclusions.** In conclusion, it is noted that a fair and diplomatically balanced decision to return the Parthenon marbles to Athens, where they can be reunited with the rest of the frieze in the New Acropolis Museum, can serve as a model for resolving similar situations in the field of cultural policy, in particular for states whose historical artifacts are in the collections of other countries.*

***Keywords:** Parthenon Marbles case; Elgin Marbles; historical and cultural heritage; cultural policy; museology; British Museum; Acropolis Museum.*

У сучасній системі міжнародних відносин питання збереження, переміщення та повернення історико-культурної спадщини посідає одне з ключових місць. Протягом століть, у межах війн, дипломатичних домовленостей, колоніальних практик та приватних ініціатив відбувалося цілеспрямоване переміщення артефактів як з індивідуальних, так і з національних культурних середовищ. Значна частина музейних колекцій Європи формувалася у результаті переходу культурних цінностей від «переможеного» до «переможця» або від економічно та політично слабшого – до сильнішого суб'єкта.

У ХХ – на початку ХХІ ст., з розпадом колоніальних імперій та зростанням самосвідомості постколоніальних суспільств, питання реституції культурних цінностей стало одним з найбільш резонансних предметів дискусій міжнародно-політичного простору. Переосмислення походження музейних колекцій, а також критичне ставлення до історії їх переміщення, фактично вивело пам'ятки культурної спадщини у площину міжнародної дипломатії, зробивши їх предметом політичних переговорів зацікавлених сторін. Актуальними питання реституції і захисту пам'яток культурної спадщини є, з огляду на її історію, і для України. Свідченням цього можуть слугувати численні публікації українських дослідників, серед яких особливо зауважимо праці С.І. Кота (Кот 2015) і Г. В. Боряка (Боряк 2020). У своїх дослідженнях вони наголошують на необхідності врахування міжнародного досвіду щодо реституції пам'яток культурної спадщини (див. також про це нещодавно: Матіос 2024). Одним з найбільш резонансних і тривалих у часі є справа «кейс», case) щодо відновлення єдності історико-культурного комплексу афінського Парфенона. Важлива сама по собі з огляду на всесвітню славу як Парфенона, так і Британського музею, вона є важливою і як можливий прецедент для вирішення долі культурних цінностей, присвоєних новими власниками і таких, що потребують возз'єднання з країнами та культурами, у яких вони були відчужені за різних історичних ситуацій.

Метою цієї статті є з'ясування історичних та політичних обставин переміщення мармурів Парфенона, аналіз еволюції дискусії щодо їх повернення та виявлення значення цього кейсу для сучасних греко-британських відносин, а також розуміння ролі культурної спадщини як чинника міжнародної дипломатії.

Історіографія проблеми представлена інтернаціональними й інтердисциплінарними за своєю суттю дослідженнями істориків, культурологів, політологів, мистецтвознавців, юристів-міжнародників тощо, і сьогодні вже складає серйозний корпус з понад сотнею статей, монографій, оглядів, не рахуючи численних рецензій на них. Бібліографія, поміщена в фундаментальному дослідженні Александра Германа (Herman 2023, р. 189–192) налічує 135 позицій, в яких аналізуються різні аспекти проблеми «Мармурів Парфенона». З них для з'ясування юридичних аспектів проблеми особливо важливими є нещодавні праці професорки Французького національного центру наукових досліджень (CNRS) в Парижі Катеріні Тіті (Titì 2023) та професорки університету Нікосії (Кіпр) і юристки верховного суду Афін (Греція) Іріні Стаматуді (Stamatoudi 2023). Радше етичні, аніж юридичні аспекти проблеми обговорюються в працях Тіфані Дженкінс (Jenkins 2016); у березні 2025 р. вона призначена опікуном Британського музею. Важливими для розуміння історії фактичного відчуження «Мармурів Парфенона» лордом Елгіном є праці сучасних грецьких дослідників. Згадаємо тут тільки одну з численних праць Елені Корки (Kórka 2020) і Яніса Хамілакиса. Фаховий історик, чия докторська дисертація була присвячена дослідженню історії «Мармурів Парфенона», Елені Корка представляла Грецію на різних форумах, на яких розглядалася проблема повернення цих пам'яток, а зрештою була призначена Меліною Меркурі куратором цієї проблеми при Міністерстві культури Греції. Археолог з яскраво вираженим антропологічним і, ширше, інтердисциплінарним підходом, для якого «вся археологія – це пам'ять» (Hamilakis & Labanyi 2008, р. 8), професор Браунівського університету і письменник, Яніс Хамілакис зауважує, що Парфенон – це найважливіший символ сучасної грецької національної ідентичності (Χαμηλάκης 2012, pp. 30, 56), а його мармури сьогодні набули ще й «доданої вартості» як спірне благо, що протиставляє одну зі світових наддержав, Велику Британію, країні, яка вважає себе культурною наддержавою, Греції (Χαμηλάκης 2012, σσ. 56, 303).

Конфлікт щодо «Мармурів Елгіна» (або «Мармурів Парфенона»), які нині перебувають у колекції Британського музею, виявляє себе вже в самій назві. Перший із цих двох варіантів акцентує увагу на людині, завдяки якій мармури потрапили до музею, а другий підкреслює їхнє походження і нагадує про необхідність повернення колекції до Афін.

Отже, перейдемо до історії конфлікту. Під назвою «Мармури Парфенона» розуміють комплекс скульптур і рельєфів, що колись прикрашали фризи Парфенона – храму Афін-Партенос на Афінському Акрополі. Це загальне визначення, яке можна зустріти як у вже згаданих

наукових публікаціях (*див., напр.:* Кóрка 2020; Hitchens 2016), так і на різноманітних цифрових ресурсах Інтернету. Авторство фризу приписують Фідію, одному з найвидатніших митців античності, творцеві статуї Зевса в Олімпії – одного з «Семи чудес світу». Протягом століть Парфенон зазнавав змін: у християнську добу він був перетворений на собор Пресвятої Богородиці, за Османської імперії – на мечеть, а згодом на пороховий склад. У 1687 р., під час війни Венецією та Османською імперією, вибух унаслідок артилерійського удару спричинив значні руйнування храму. Короткий огляд всіх цих подій наводить у своєму есе Роберт Браунінг (*див.:* Hitchens 2016, pp. 1–6).

Продовження трагедії Парфенона пов'язане вже з активністю європейських колекціонерів старожитностей, які, користуючись непевністю ситуації в Греції часів турецького владарювання, не тільки скуповували за недорого пам'ятки старовини, а й вдавалися до відвертого вандалізму. У такому стані Парфенон побачив британський посол при Османській імперії Томас Брюс, більш відомий як лорд Елгін. За традиційною версією, він отримав дозвіл (фірман) османської влади на демонтаж і транспортування частини скульптур до Британії. Сучасні дослідження не підтверджують факту отримання фірману – жодних свідчень у турецьких архівах станом на сьогодні не виявлено (Кóрка, Е. 2020). Вивчення всього комплексу документів, які могли би легітимізувати демонтаж мармурів і їх подальше вивезення за межі Афін, що перебували на той час під турецьким владарюванням, ще більше посилюють позиції захисників ідеї повернення «Мармурів Парфенона» як таких, що були вивезені незаконно (*див. особливо:* Herman, A. 2023, pp. 37–53). Операція з вивезення мармурів лордом Елгіном здійснювалася впродовж 1801–1812 рр. і супроводжувалася масштабним руйнуванням пам'яток, які пережили попередні катастрофи. Свідок тих подій Деніел Кларк – професор Кембриджу, колекціонер і письменник – так описує сцену, свідками та учасниками якої, крім нього, були Дізар (чиновник Османської Туреччини) і Джованні Батіста Люсьєрі (італійський художник, якому лорд Елгін доручив спостерігати за вивозом скульптури в Англію): «Після короткого огляду різних частин храму, один із робітників прийшов повідомити дону Батісті, що вони збираються опустити одну з метоп. Ми побачили, як цей чудовий взірць скульптури підняли зі свого місця між тригліфами; але робітники намагалися надати йому положення, що відповідає передбачуваній лінії спуску; частина прилеглої кладки була ослаблена механізмами, і вниз завалилися прекрасні маси пентеліконського мармуру, з гуркотом розкидаючи свої білі осколки серед руїн... Дізар, що побачив шкоду, завдану будівлі, вийняв трубку з рота, зронив сльозу і благаючим тоном сказав Лусьєрі: 'Τέλος' ('Кінець')» (*цит. за:* Hitchens 2016, p. 17).

Подальші перипетії, пов'язані з доставкою мармурів до Лондона включно, ще більше згустили тіні над і без того похмурою історією, спричинили значний резонанс у європейських інтелектуальних колах. Дискусії щодо моральності дій Елгіна тривали від самого початку: якщо частина британського суспільства вважала їх «спасінням» античної спадщини, то інша засуджувала їх як «пограбування Еллади». Одним з головних критиків лорда Елгіна, уряду Великої Британії, який, зрештою, придбав колекцію мармурів був Джордж Гордон Байрон. Поет-романтик, еллінофіл, активний учасник всеєвропейського руху за звільнення Еллади від османського владарювання, лорд Байрон був вражений наслідками демонтажу мармурів Парфенона, який у своїх поемах «Паломництво Чайльд Гарольда» і, дещо згодом, «Прокляття Мінерви» він зобразить як акт вандалізму. Детально про це йдеться у багатьох дослідженнях життя і діяльності Байрона, а у зв'язку з нашою темою особливо варто взяти до уваги праці Шарон Ваксман (Waxman 2008, pp. 229–232; Payne 2021, p. 46).

Дискусія інтелектуалів, що розпочалася тоді лордом Байроном, триває й сьогодні. Традиційно називають імена Джона Кітса, Томаса Гарді, Константіноса Кавафіса, Нікоса Казандзакіса, Йоргоса Сеферіса (Hitchens 2016, p. 19) та багато інших. Найбільшого загострення дискусія про повернення мармурів Парфенона набула завдяки діяльності Меліни Меркурі (Μελίνα Μερκούρη). Відома акторка і громадська діячка, яка відкрито виступала проти хунти «чорних полковників» і втратила через це громадянство, Меркурі своєю діяльністю нерозривно пов'язала проблему повернення матеріальних пам'яток культурної спадщини з питання національної гідності Греції.

Після повернення з еміграції Меркурі очолила Міністерство культури Греції і згодом офіційно порушила питання повернення мармурів як на власне державному, так і на міжнародному рівнях. Детально і водночас цікаво історію боротьби Меліни Меркурі за возз'єднання «Мармурів Парфенона» прослідковує Яніс Хамілакис (Χαμηλάκης 2012, σσ. 271–315).

У 1982 році Меліна Меркурі офіційно звернулася до уряду Великої Британії з вимогою повернути мармури Парфенона до Афін. Саме тоді вона закликала до використання терміну «Мармури Парфенона», який підкреслював первинне походження і культурну приналежність

пам'яток, а також спростовував легітимацію їх вивезення. Відповідь британської сторони залишилася негативною. До відкриття у 2009 р. Нового музею Акрополя аргументація Лондона спиралася на твердження про відсутність у Греції належних умов для збереження фризу та на концепцію Універсального музею, яким є Британський музей. Після створення сучасної експозиції цей аргумент був замінений іншим: повернення мармурів може створити прецедент, що стимулюватиме інші держави вимагати реституції культурних цінностей, переміщених у різні історичні періоди. На думку британської сторони, це загрожувало б цілісності найбільших музейних зібрань світу.

Питання мармурів Парфенона продовжує впливати на сучасні греко-британські відносини. Наприкінці 2023 р. дипломатична напруга навколо цього питання набула особливої гостроти. Запланований візит прем'єр-міністра Греції Кіріакоса Міцотакіса до Лондона був перерваний після того, як британська сторона скасувала зустріч з прем'єр-міністром Ріші Сунаком. Офіційний речник британського уряду пояснив це тим, що під час підготовки візиту нібито було досягнуто домовленості уникати публічного порушення питання про мармури. Напередодні ж Кіріакос Міцотакіс у інтерв'ю BBC порівняв розділення фризу між Афінами і Лондоном із «розрізанням Мони Лізи навпіл», що було сприйняте британською стороною як політичний сигнал.

У березні 2023 р. ситуація набула нових вимірів. Ватикан передав Греції три фрагменти Парфенонського фризу, що стало символічним дипломатичним кроком, посиленням моральним авторитетом Папи Римського. Цей прецедент вперше показав можливість повернення артефактів поза «зоною міжнародного конфлікту».

Сьогодні питання повернення мармурів Парфенона залишається предметом гострих міжнародних дискусій. Світова спільнота фактично розкололася на два підходи до проблеми: Європейський парламент загалом схиляється до підтримки позиції Британського музею, обґрунтовуючи необхідність збереження колекції як цілісного експозиційного комплексу, тоді як ЮНЕСКО послідовно підтримує вимоги Греції щодо реституції та наголошує на значенні культурної спадщини як невід'ємної складової національної ідентичності.

Таким чином, питання мармурів Парфенона набуло не лише політичного та дипломатичного, а й етико-ціннісного виміру, що відображає різні моделі ставлення до культурної спадщини в глобальному світі.

Проблема мармурів Парфенона є показовим прикладом складної взаємодії культурної спадщини, політичної пам'яті та міжнародної дипломатії. Як зазначає лауреатка Нобелівської премії Надін Гордімер (Hitchens 2016, pp. VII–IX), історія переміщення цих скульптур є свідченням імперської логіки, за якої мистецькі надбання розглядалися як об'єкти символічного привласнення. У сучасних умовах повернення мармурів Парфенона може стати прецедентом, що засвідчить можливість справедливого врегулювання питань, пов'язаних із реституцією культурних цінностей.

Справедливе і дипломатично виважене рішення щодо повернення мармурів Парфенона до Афін, де вони можуть бути возз'єднані з іншою частиною фризу в Новому музеї Акрополя, матиме ширший міжнародний вплив. Воно може слугувати моделлю для вирішення аналогічних ситуацій у сфері культурної політики, зокрема – для держав, чиї історичні артефакти перебувають у колекціях інших країн. У цьому контексті досвід Греції є важливим і для України, оскільки питання повернення власних культурних цінностей, переміщених у різні періоди історії, також залишається актуальним.

Список джерел та літератури

- БОРЯК, Г., 2020, Архівні цінності України: виклики, втрати та перспективи реституції. Український історичний журнал. № 2, 43–57.
- КОТ, С., 2015, Повернення і реституція культурних цінностей у політичному та культурному житті України (XX – початок XXI ст.). Київ : Інститут історії України НАН України, 350.
- МАТІОС, А., 2024, Реституція культурних цінностей в Україні: історичні витоки, міжнародно-правові аспекти та термінологічні виклики. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. № 4, 249–253.
- HAMILAKIS, Y., & LABANYI, J., 2008, Introduction: Time, Materiality, and the Work of Memory. *History and Memory*, 20(2), 8.
- HERMAN, A., 2023, *The Parthenon Marbles Dispute: Heritage, Law, Politics*. Hart, 212.

- HITCHENS, C., 2016, *The Parthenon Marbles. The Case for Reunification*. Preface by Nadine Gordimer with essays by Robert Browning and Charalambos Bouras. London – New York: Verso, 161.
- JENKINS, T, 2016, *Keeping Their Marbles*. Oxford: Oxford University Press, 369 p.
- ΚΟΡΚΑ, Ε., 2020, Το Ιστορικό Και Οι Συνέπειες Της Αφαίρεσης Των Μαρμάρων Του Παρθενώνα Από Τον Λόρδο Έλγιν. Αθήνα: Περιβαλλον & Δικαιο, 538–554.
- PAYNE, E., 2021, *Casting the Parthenon sculptures: from the eighteenth century to the digital age*. London; New York: Bloomsbury Academic.
- STAMATOUDI, I. 2023, The Parthenon Marbles Case. Background and the Arguments of Greece and the UK. *Cardozo Law Review*. 41, 105–123.
- TITI, C., 2023, *The Parthenon Marbles and International Law*. Springer, Cham, 329.
- WAXMAN, Sh., 2008, *LOOT: The Battle over the Stolen Treasures of the Ancient World*. New York: Times Books.
- ΧΑΜΗΛΑΚΗΣ, Γ., 2012, *Εθνος Και Τα Ερείπιά Του*. Αθήνα: Εκδόσεις Του. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

References

- BORIAK, H., 2020, Arkhivni tsinnosti Ukrainy: vyklyky, vtraty ta perspektyvy restytutsii [Archival values of Ukraine: challenges, losses and prospects for restitution]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 2, 43–57. [In Ukrainian].
- HAMILAKIS, Y., & LABANYI, J., 2008, Introduction: Time, Materiality, and the Work of Memory. *History and Memory*, 20(2), 8.
- HERMAN, A, 2023, *The Parthenon Marbles Dispute: Heritage, Law, Politics*. Hart, 212.
- HITCHENS, C., 2016, *The Parthenon Marbles. The Case for Reunification*. Preface by Nadine Gordimer with essays by Robert Browning and Charalambos Bouras. London – New York: Verso, 161.
- JENKINS, T, 2016, *Keeping Their Marbles*. Oxford: Oxford University Press, 369 p.
- ΚΟΡΚΑ, Ε., 2020, Το Ιστορικό Και Οι Συνέπειες Της Αφαίρεσης Των Μαρμάρων Του Παρθενώνα Από Τον Λόρδο Έλγιν. Αθήνα: Περιβαλλον & Δικαιο, 538–554. [In Greek].
- KOT, S., 2015, Povnennia i restytutsiia kulturnykh tsinnostei u politychnomu ta kulturnomu zhytti Ukrainy (XX – pochatok XXI st.) [Return and restitution of cultural values in the political and cultural life of Ukraine (XX – early XXI centuries)]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 350. [In Ukrainian].
- MATIOS, A., 2024, Restytutsiia kulturnykh tsinnostei v Ukraini: istorychni vytoky, mizhnarodno-pravovi aspekty ta terminolohichni vyklyky [Restitution of cultural values in Ukraine: historical origins, international legal aspects and terminological challenges]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*. № 4, 249–253. [In Ukrainian].
- PAYNE, E., 2021, *Casting the Parthenon sculptures: from the eighteenth century to the digital age*. London; New York: Bloomsbury Academic.
- STAMATOUDI, I. 2023, The Parthenon Marbles Case. Background and the Arguments of Greece and the UK. *Cardozo Law Review*. 41, 105–123.
- TITI, C., 2023, *The Parthenon Marbles and International Law*. Springer, Cham, 329.
- WAXMAN, Sh., 2008, *LOOT: The Battle over the Stolen Treasures of the Ancient World*. New York: Times Books.
- ΧΑΜΗΛΑΚΗΣ, Γ., 2012, *Εθνος Και Τα Ερείπιά Του*. Αθήνα: Εκδόσεις Του. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου. [In Greek].

Музейні колекції Греції у міжнародних відносинах в XIX–XXI ст.: «Мармури Парфенона»

В основу статті покладена доповідь 22 березня 2024 року на Всеукраїнській науковій конференції «Історія міжнародних відносин XIX–XXI століть» (до 190-річчя Київського національного університету імені Тараса Шевченка і 100-річчя від дня народження доктора

історичних наук, професора Анатолія Костянтинівича Мартиненка). Ідея та ключові тези сформульовані під час навчання в Афінському національному університеті імені Іоанна Каподістрії на програмі ФІЄСПА (2023) та в межах академічної мобільності в цьому ж університеті (2024), яка стала можливою завдяки сприянню доктора Н. Лавідаса.

Актуальність теми обумовлена проблемою збереження, переміщення та повернення історико-культурної спадщини у сучасній системі міжнародних відносин. «Мармури Парфенона» можуть стати прецедентом для вирішення подібних справ у міжнародній практиці.

Мета. Метою цієї статті є з'ясування історичних та політичних обставин переміщення мармурів Парфенона, аналіз еволюції дискусії щодо їх повернення та виявлення значення цього кейсу для сучасних греко-британських відносин, а також розуміння ролі культурної спадщини як чинника міжнародної дипломатії.

Методи. В основу покладено історіографічний метод, який дозволяє дослідити деякі інтерпретації конфлікту довкола «Мармурів Парфенона» як спірного блага, що протиставляє одну зі світових наддержав, Велику Британію, країні, яка вважає себе культурною наддержавою, Греції.

Результати. Зауважено, що Парфенон часто сприймається як найважливіший символ сучасної грецької національної ідентичності. Стверджується, що конфлікт стосовно «Мармурів Елгіна» (або «Мармурів Парфенона») виявляє себе вже в самій назві. Перший із них акцентує увагу на людині, завдяки якій мармури потрапили до Британського музею, другий підкреслює їхнє походження і нагадує про необхідність повернення колекції до Афін. Визначено основні зміни в статусі Парфенона від часів його побудови до активності лорда Елгіна. З'ясовано, що законність підстав для переміщення «Мармурів Парфенона» сьогодні поставлені під серйозні сумніви: фірман, який традиційно використовується як аргумент у дискусіях, не знайдений в османських архівах. Досліджено інтелектуальну атмосферу, в якій розгорталася дискусія щодо «Мармурів Парфенона», зауважено роль у цій дискусії лорда Байрона, а також інших помітних постатей XIX–XX ст. Особливо наголошується роль у боротьбі за возз'єднання «Мармурів Парфенона» Меліни Меркурі, інших державних і громадських діячів сучасної Греції та світової спільноти

Висновки. Як висновок, зауважується, що справедливе і дипломатично виважене рішення щодо повернення мармурів Парфенона до Афін, де вони можуть бути возз'єднані з іншою частиною фризу в Новому музеї Акрополя, може слугувати моделлю для вирішення аналогічних ситуацій у сфері культурної політики, зокрема – для держав, чії історичні артефакти перебувають у колекціях інших країн.

Ключові слова: Мармури Парфенона; Мармури Елгіна; історико-культурна спадщина; культурна політика; музеологія; Британський музей; Музей Акрополя.

Bohdana Stavniuk, 4th year student of the EP Museology, Monument Studies of the Faculty of History of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Богдана Ставнюк, студентка ОР «Бакалавр» історичного факультету, освітня програма «Музеєзнавство, пам'яткознавство», Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: 0009-0004-0460-6824

Received: 26.11.2025

Advance Access Published: February, 2026